

verum intueri, ut ad id fiat idoneus, purgarique se sinat, auctoritas præstò est: quam, ut paulò antè dixi, partim miraculis, partim multitudine valere nemo ambigit. Miraculum voco, quidquid arduum, aut insolitum supra spem, vel facultatem mirantis apparet. In quo genere nihil est populis aptius, & omninò stultis hominibus, quàm id quod sensibus admoveatur. Sed rursus hæc in duo dividuntur: quædam enim sunt quæ solam faciunt admirationem; quædam verò magnam etiam gratiam benevolentiamque conciliant. Nam si quis volentem hominem cernat, cùm ea res nihil spectatori afferat commodi præter ipsum spectaculum, miratur tantummodo. Si quis autem gravi & desperato morbo affectus, mox ut jussum fuerit convalescat, admirationem sanitatis suæ, sanantis etiam caritate superabit. Talia facta sunt illo tempore, quo Deus in vero homine, quantum sat erat, hominibus apparebat. Sanati languidi, mundati leprosi; incessus claudis, cæcis visus, surdis auditus est redditus. Homines illius temporis aquam in vinum conversam; saturata quinque millia quinque panibus, transita pedibus maria, mortuos resurgentes viderunt: ita quædam corpori manifestiore beneficio, quædam verò menti occultiore signo, & omnia hominibus majestatis testimonio consulebant: sic in se tunc animas errantes mortalium divina commovebat auctoritas. Cur, inquis, ista * modò non fiunt? Quia non moverent, nisi mira essent: at si solita essent, mira non essent. Nam diei & noctis vices, & constantissimum ordinem rerum cælestium, annorum quadrifariam conversionem, decedentes redeuntesque frondes arboribus, infinitam vim seminum, pulchritudinem

* I. Retr.
14.

nem lucis, colorum, sonorum, odorum, saporumque varietates, da qui primùm videat atque sentiat, cum quo tamen loqui possimus, hebescit, obruiturque miraculis: nos verò hæc omnia, non cognoscendi facilitate (quid enim caussis horum obscurius?) sed certè sentiendi assiduitate contemnimus. Facta sunt igitur illa opportunissimè, ut his multitudine credentium congregata atque propagata, in ipsos mores utilis converteretur auctoritas.

35. MORES autem quilibet tantum valent ad obtinendas hominum mentes, ut etiam quæ in his prava sunt, quod ferè superantibus libidinibus evenit, improbare citiùs & detestari, quàm deserere aut mutare possimus. Parum ne consultum rebus humanis arbitraris, quòd nihil terrenum, nihil igneum, nihil denique quod corporis sensus attingit, pro Deo colendum esse, ad quem solo intellectu ambiendum est, non pauci doctissimi disputant, sed imperitum etiam vulgus marium feminarumque, in tam multis diversisque gentibus, & credit, & prædicat? Quòd continentia usque ad tenuissimum victum panis & aquæ, & non quotidiana solùm, sed etiam per contextos plures dies perpetuata jejunia; quòd castitas usque ad conjugii prolisque contemptum; quòd patientia usque ad cruces flammæque neglectas; quòd liberalitas usque ad patrimonia distributa pauperibus; quòd denique totius hujus mundi aspernatio usque ad desiderium mortis intenditur? Pauci hæc faciunt, pauciores bene prudenterque faciunt: sed populi probant, populi audiunt, populi favent, diligunt postremò populi: populi suam imbecillitatem, quòd ista non possunt, nec sine propectu mentis in Deum, nec sine quibusdam scintillis virtutis

CAP. XVII.
Mores boni populis
utiliter auctoritate persuasi.

Ecclesie
catholicæ
auctoritas.

tis accusant. Hoc factum est divina providentia per Prophetarum vaticinia, per humanitatem doctrinamque Christi, per Apostolorum itinera, per Martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per sanctorum prædicabilem vitam, atque in his universis digna rebus tantis, atque virtutibus pro temporum opportunitate miracula. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesie condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab apostolica Sede per successiones episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius judicio, partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate ^a damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiae. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cum eos ratione præcolit fides; quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quàm tanto * labore præditæ auctoritati velle resistere? Et si unaquæque disciplina, quamquam vilis & facilis, ut percipi possit, doctorem aut magistrum requirit; quid temerariæ superbiæ plenius, quàm divinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare?

CAPUT
XVIII.
Conclusio
per exhortationem.

36. QUAMOBREM si quid te vel ratio, vel oratio nostra commovit, & si veram, ut credo, curam tui geris; velim me audias, & bonis præceptoribus catholicæ christianitatis te pia fide, alacri spe, simplici caritate com-

^a Editio Er. cum aliquot MSS. damnantis columnen auctoritatis.

committas: Deumque ipsum, cujus unius & bonitate facti sumus, & justitia poenas luumus, & clementia liberamur, orare non cesses. Ita tibi neque præcepta, & disputationes doctissimorum hominum & verè christianorum, neque libri, neque serenæ ipsæ cogitationes defuerint, quibus facillè quod quæris invenias. Nam istos verbosos & miseros (quid enim aliud mitius dixerim?) penitus desere, qui dum nimis quærunt, unde sit malum, nihil reperiunt nisi malum. In qua quæstione sæpè auditores erigunt ad quærendum: sed ea docent excitatos, ut vel dormire semper satius sit, quàm illo modo evigilare. De lethargicis enim phreneticos faciunt: inter quos morbos, cum sit uterque plerumque mortiferus, hoc tamen interest, quòd lethargici sine aliena vexatione moriuntur; phreneticus autem multis sanis, & eis potissimum qui volunt subvenire, metuentus est. Nam neque Deus mali auctor est, nec unquam eum quidquam fecisse poenituit, nec ullius commotionis animi tempestate turbatur, nec terræ particula regnum ejus est: nulla flagitia vel scelera probat, aut imperat, numquam mentitur. Hæc enim atque hujusmodi nos movebant, cum ea ^a magnis invectionibus quaterent, & hanc esse veteris Testamenti disciplinam insimularent: quod omninò falsissimum est. Itaque illos rectè reprehendere ista concedo. Quid ergo didici? Quid putas, nisi cum ista reprehenduntur, disciplinam catholicam non reprehendi? Ita quod apud eos verum didiceram, teneo: quod falsum putaveram, respuo. Sed & alia multa me docuit Ecclesia catholica, quò illi homines exsanguis corporibus,

^a Editi, magis. At MSS. magnis.

bus, sed crassi mentibus, adspirare non possunt: Deum scilicet non esse corporeum, nullam ejus partem corporeis oculis posse sentiri, nihil de substantia ejus atque natura ullo modo esse violabile aut commutabile, aut^a compositum aut fictum: quæ si mihi concedis (non enim aliter de Deo sentiendum est) omnia illorum machinamenta subversa sunt. Illud verò quomodo sit, ut nec Deus malum genuerit aut fecerit, nec ulla sit fueritve unquam natura atque substantia, quam non Deus aut genuerit aut fecerit, & tamen à malo nos liberet; tam necessariis rationibus approbatur, ut dubitari omninò non possit, præsertim tibi, atque talibus; si tamen bono ingenio pietas, & pax quædam mentis accedat, sine qua de tantis rebus nihil prorsus intelligi potest. Et hîc non fama de fumo est, & nescio qua fabella Persica, cui satis est aurem accommodare, & animum non subtilem, sed planè puerilem. Longè omninò, longè se aliter, non ut manichæi desipiunt, veritas habet. Sed quoniam iste sermo noster multò processit longiùs quàm putabam, hîc finem libro faciamus: in quo meminere volo, * nondum me manichæos cœpisse refellere, & illas nugas nondum invasisse: neque de ipsa Catholica magnum aliquid aperuisse; sed voluisse tantummodo erudere tibi, si possem, falsam opinionem de veris christianis malitiosè aut imperitè nobis insinuatam, & erigere ad magna quædam & divina discenda. Quare hoc volumen ita sese habeat: placatiore autem animo tuo facto, ero fortasse in ceteris promptior.

AD-

^a In MSS. aut composititium.

Persica fabella.

* E. Retr. 14.

ADMONITIO IN SEQUEM LIBRUM DE VERA RELIGIONE.

INTER opuscula, quæ S. Augustinus nondum presbyter (quam dignitatem anno 391. adeptus est) emisit in lucem, postremum in Retractationibus locum adsignat Libro de Vera Religione; quem idcirco ad annum 390. referendum censemus. Jam ante annos aliquot hujus argumenti tractationem Romaniano civi suo, & Mæcenati pollicitus erat, uti meminit cap. 7. n. 12. Id verò in se receperat scribens an. 386. contra Academicos lib. 2. cap. 3. n. 8. Porro in epistola 113. ad Romanianum, confectum à se opus memorat, ipsi propediem transmittendum.

Evodium postea de existentia Dei dubia quædam proponentem ad huncce librum remittit in epist. 101. patetque ex epist. 32. ad Paulinum, eundem librum unum esse ex quinque illis, quos Pentateuchum contra manichæos appellat Paulinus, qui eos ab Alypio dono acceperat, & quorum occasione in laudem Augustini sic exclamat in epist. 31. O vere sal terræ, quo præcordia nostra, ne possint sæculi vanescere errore, condiuntur! O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesiæ posita, quæ latè catholicis urbibus de septiformi lychno pastum oleo lætitiæ lumen effundens, densas licet hæreticorum caligines discutis, & lu-